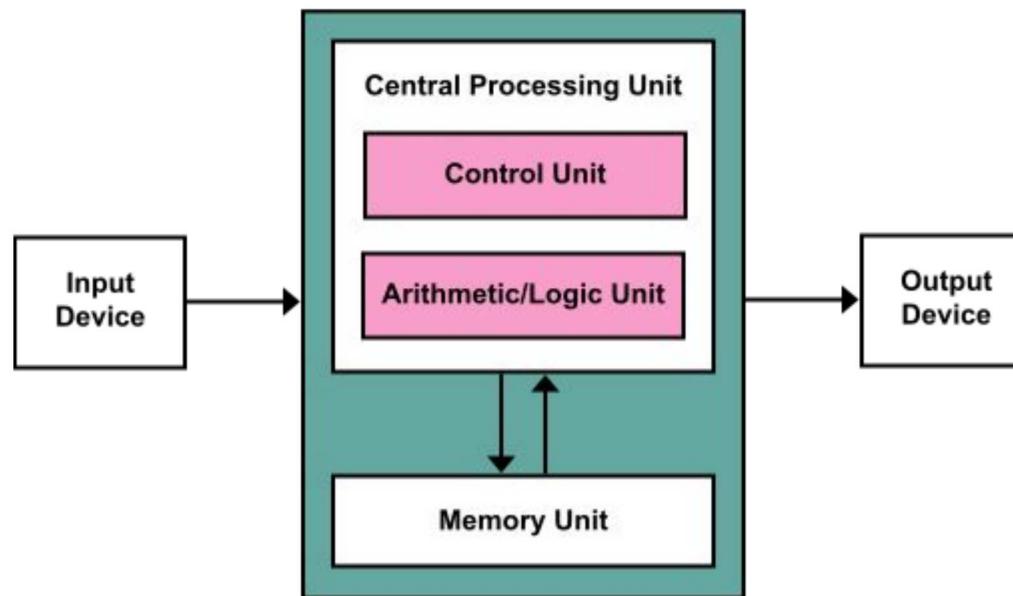

Czym jest system operacyjny?

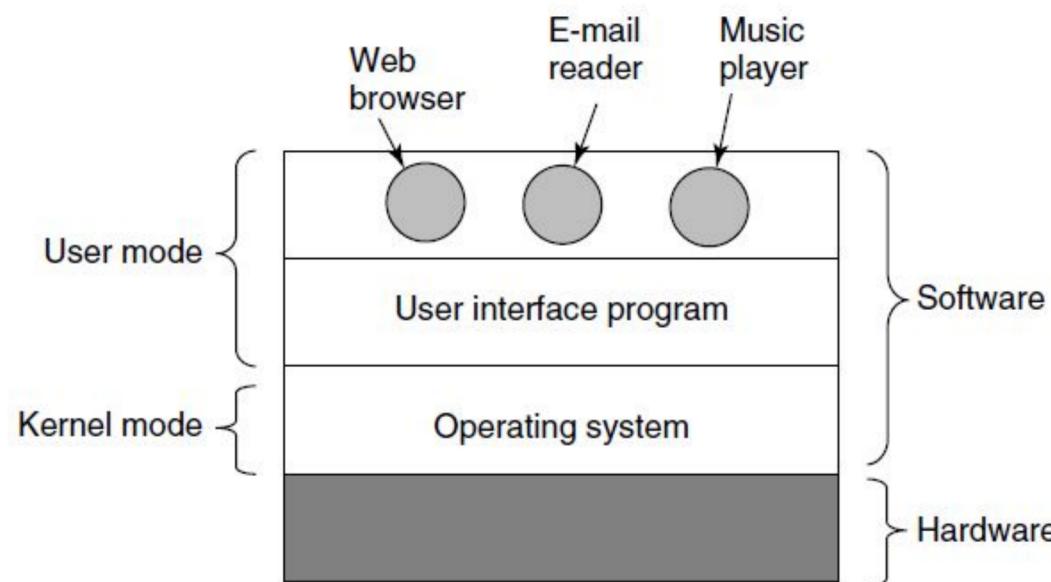
Co robią komputery?

1. Przetwarzają dane
2. Komunikują się
3. Przechowują dane

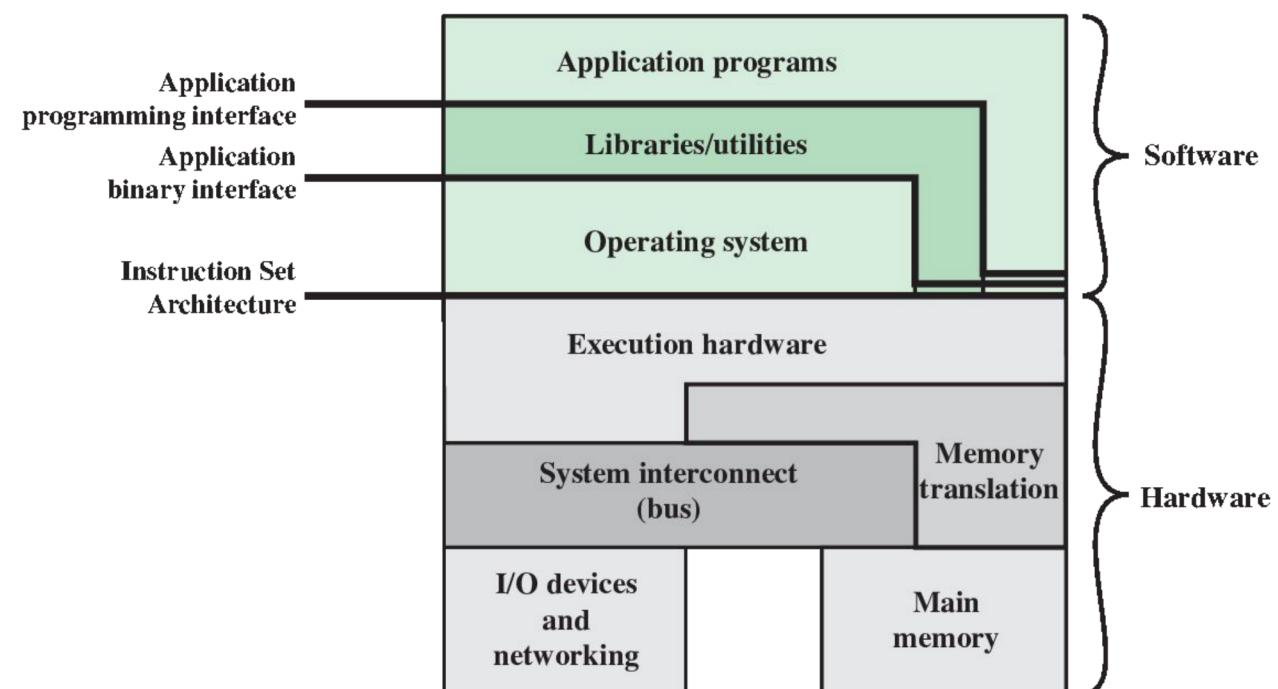
Kluczowe funkcje systemu operacyjnego

- Kontroluje zasoby maszyny
- Sprawiedliwie udostępnia zasoby programom
- Dostarcza środowiska uruchomieniowego dla programów
- Nadzoruje wykonanie programów (izolacja)

Składowe systemu operacyjnego

- Powłoka graficzna lub/i tekstowa
- Biblioteki dzielone
- Narzędzia systemowe
- Sterowniki
- Jądro

Ważne funkcje systemu operacyjnego

- Kluczowa infrastruktura: kompilatory, edytor, powłoka
- Zarządzanie systemem: rozruch, zamknięcie, nadzór
- Abstrakcje i usługi:
  - API: procesy, wątki, komunikacja, pliki, model aplikacji
  - Dzielenie zasobów: planowanie, wirtualizacja, multipleksowanie
  - I/O: sterowniki, lokalne / rozproszone systemy plików, stos sieciowy
  - Bezpieczeństwo: uwierzytelnianie, szyfrowanie, uprawnienia, audyt
  - Lokalny i zdalny dostęp: konsola tekstowa lub graficzna, SSH
- Biblioteki: matematyczna, gniazda sieciowe, RPC, kryptografia, interfejs użytkownika, multimedia
- Inne: dziennikowanie, odpluskwianie, profilowanie, śledzenie

Jądro vs. system operacyjny

Wykonywane w trybie uprzywilejowanym. Dostarcza podstawowego (?) zestawu usług.

Czy używając tego samego jądra da się zrobić różne SO?

Android vs. Ubuntu:

- inne biblioteki i narzędzia systemowe
- inna architektura systemu
- inny model dystrybucji oprogramowania
- to samo jądro (prawie) Linux

OpenDarwin vs. macOS

System operacyjny vs. dystrybucja

Rozproszony czy scentralizowany model dystrybucji oprogramowania?

Debian GNU/Linux vs. Fedora

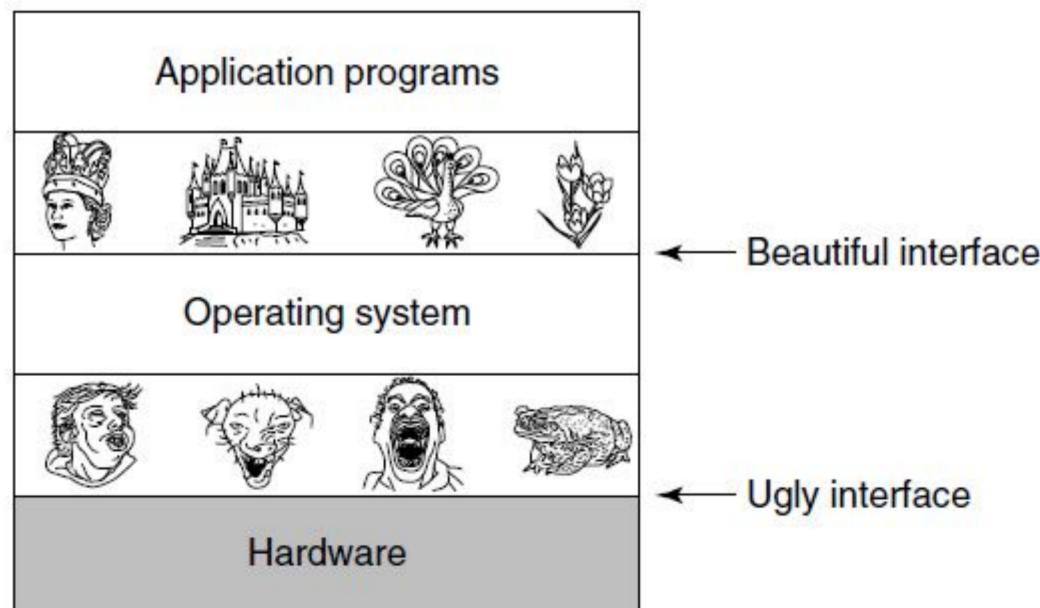
- Linux to samo jądro!
- ten sam zestaw narzędzi systemowych i bibliotek
- inny system pakietów

Czy Windows 10 i macOS są dystrybucją?

Rozszerzona maszyna

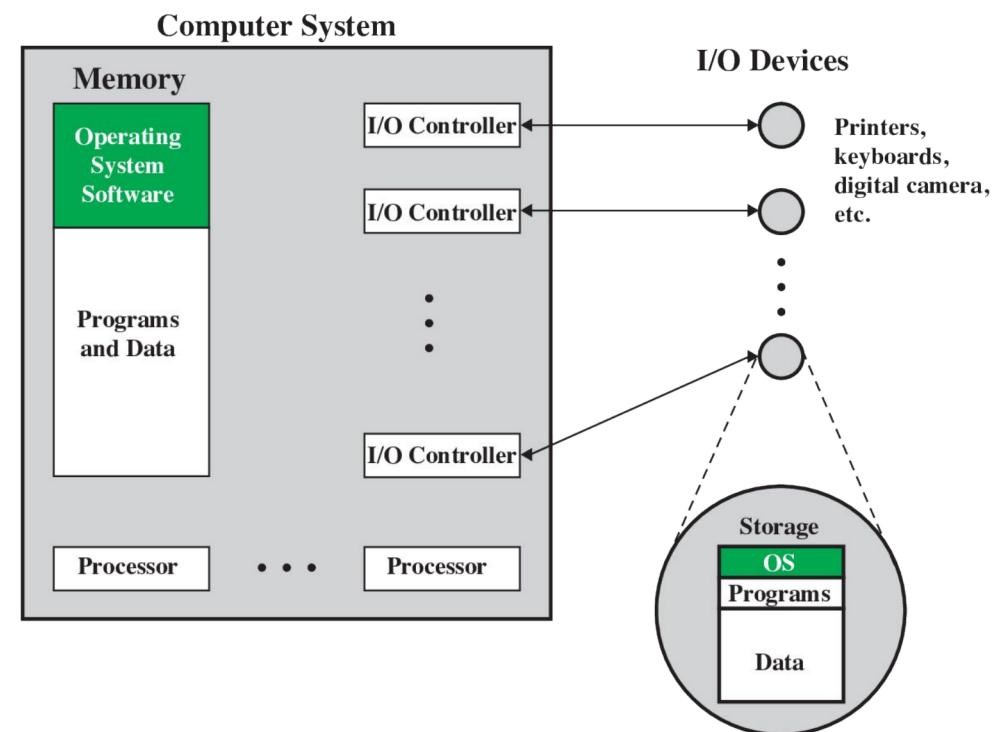
Interfejs sprzętowy jest skomplikowany, niewygodny i zorganizowany na przeróżne sposoby.

SO organizuje środowisko uruchomieniowe – maszyna “wirtualna” z abstrakcyjnym zunifikowanym interfejsem.

Jakimi zasobami zarządza SO?

- pamięcią
  - pamięć fizyczna
  - tablica stron
  - przestrzeń adresowa
- procesorem
  - kontekst i tryb pracy
  - czas (przełączanie)
  - translacja adresów
  - przerwania
  - inne (cache, TLB)
- urządzeniami wejścia-wyjścia
- ....

Historia systemów operacyjnych

Jaką drogę muszą przebyć nowe SO?

“Ontogeneza jest rekapitulacją filogenezy” – Ernst Haeckel

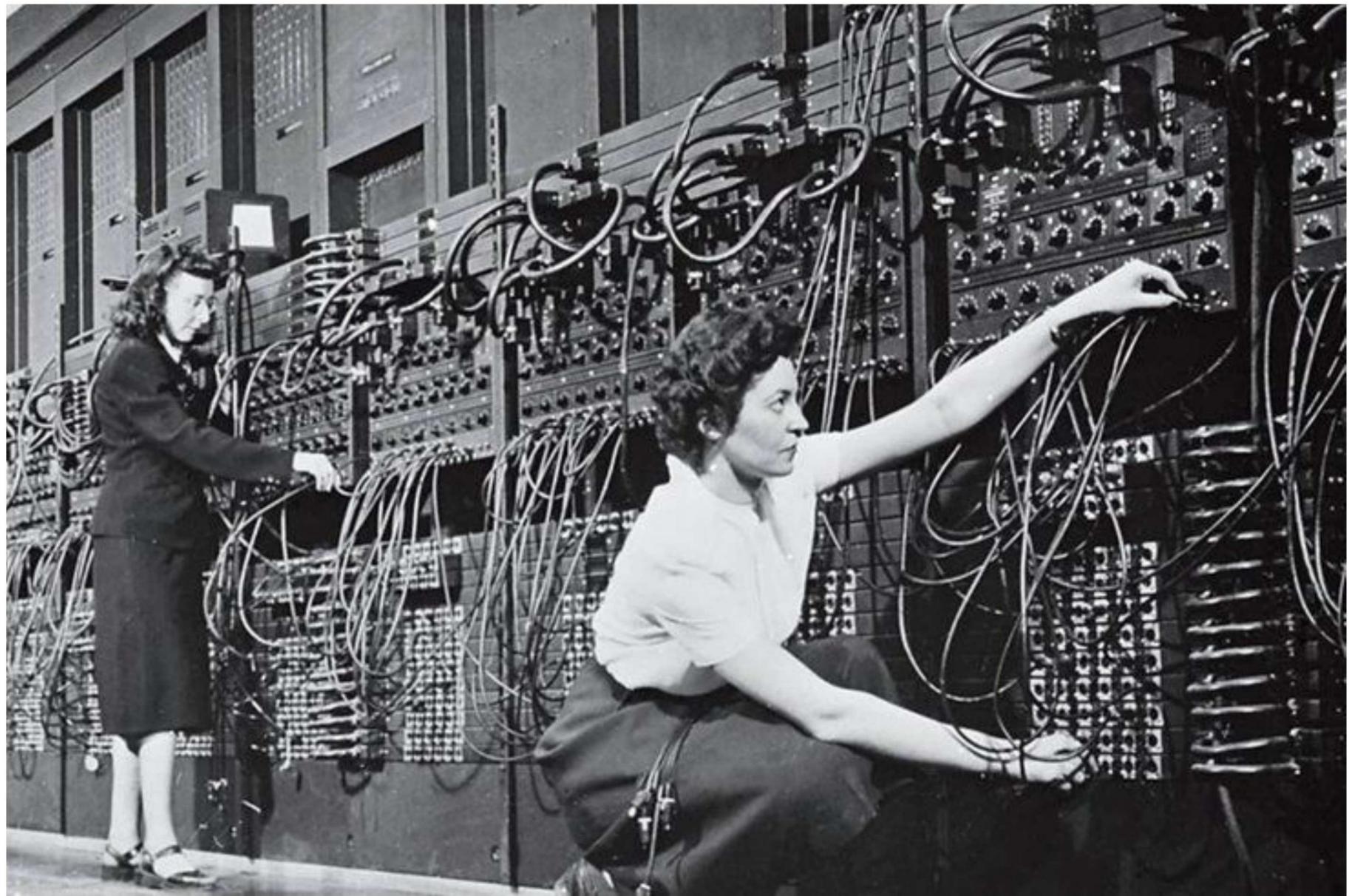
Ontogeneza – rozwój embrionu.

Filogeneza – rozwój gatunków.

Zmieniają się warunki środowiskowe (sprzęt, języki programowania, wymagania operacyjne): pewne idee przetrwały, inne uzyskały miano przestarzałych.

Powroty z zaświatów się zdarzają: Magnetic Tape Data Storage Breakthrough Will Make Your Hard Drive Seem Tiny.

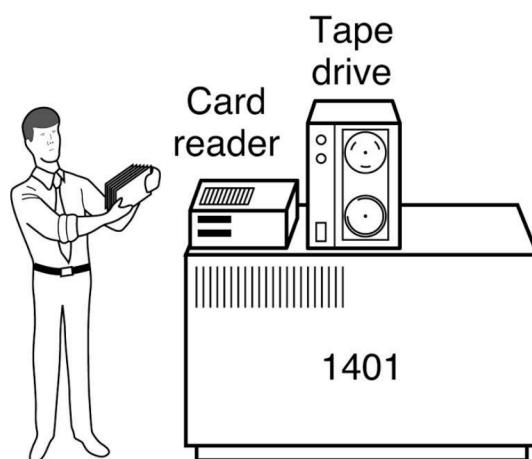
(Tak, Google też używa taśm magnetycznych do backupów!)

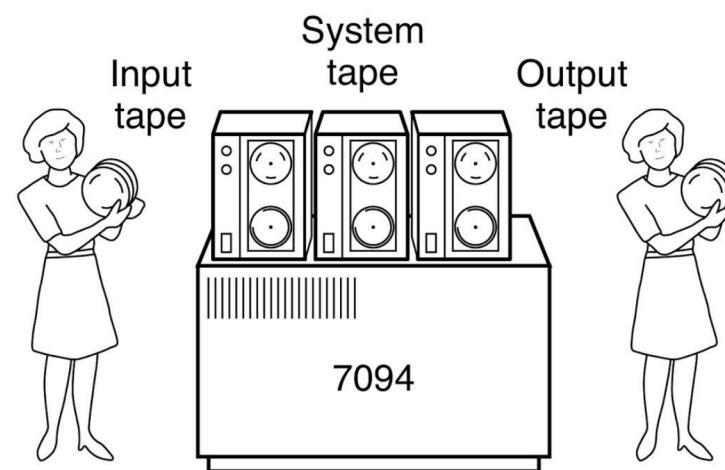
Komputery mainframe

Drogie w utrzymaniu. Planowanie zadań na kartce. Ręczna obsługa. Duże zużycie prądu. Jak nie marnować pieniędzy?

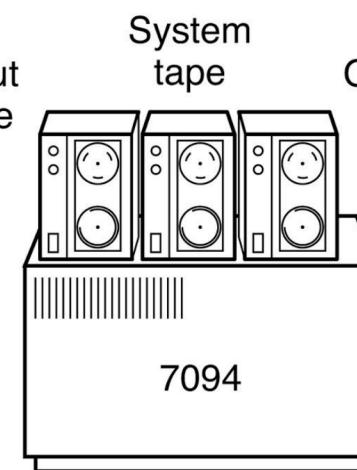
Pierwszym rozwiązaniem: systemy wsadowe.

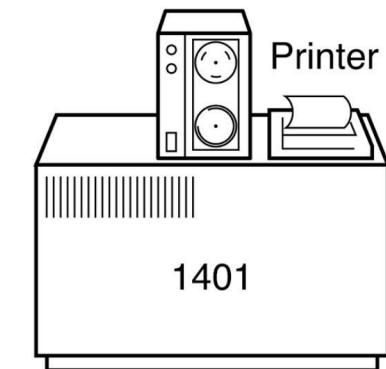
(a)

(c)

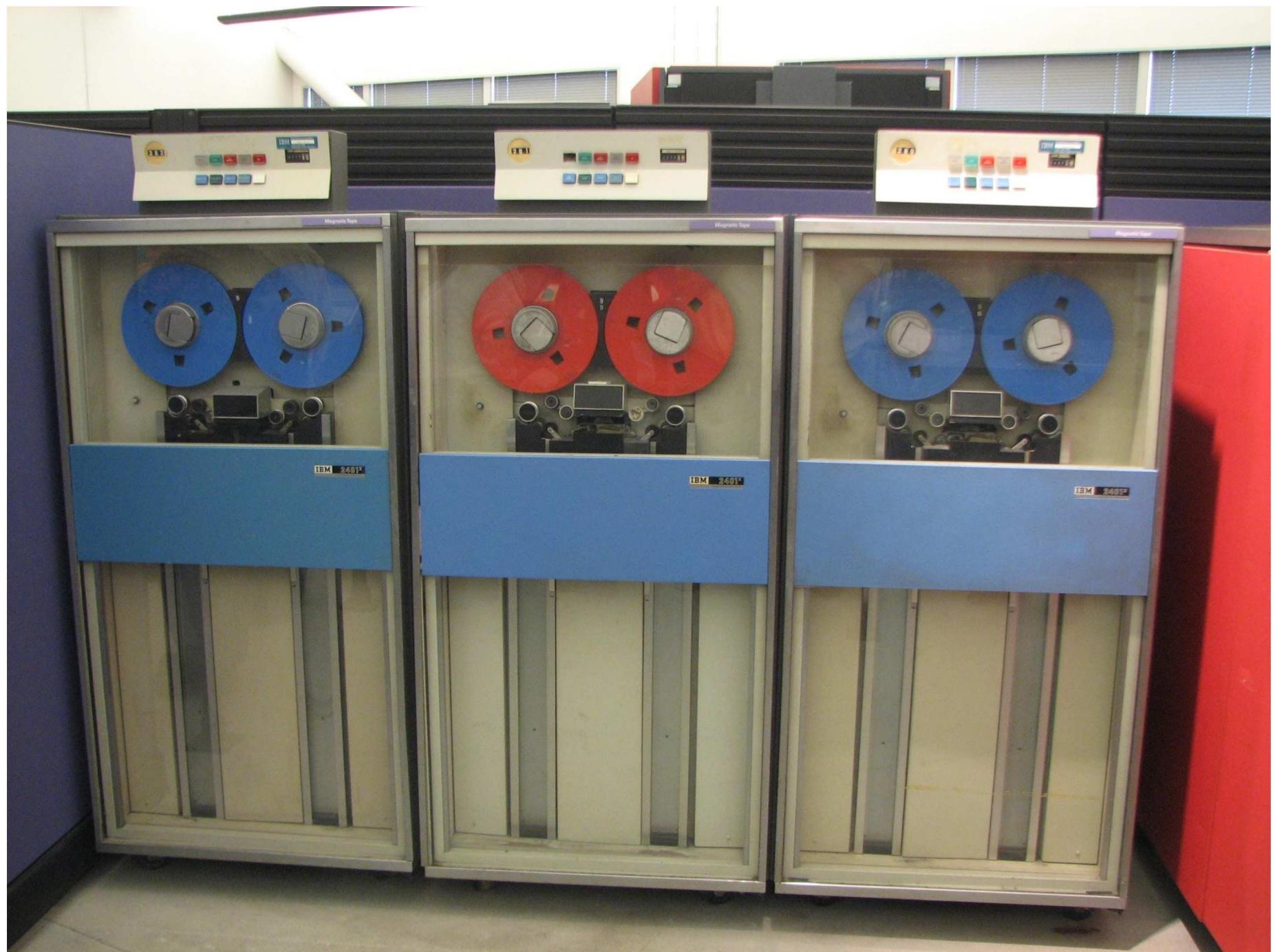
(d)

(f)

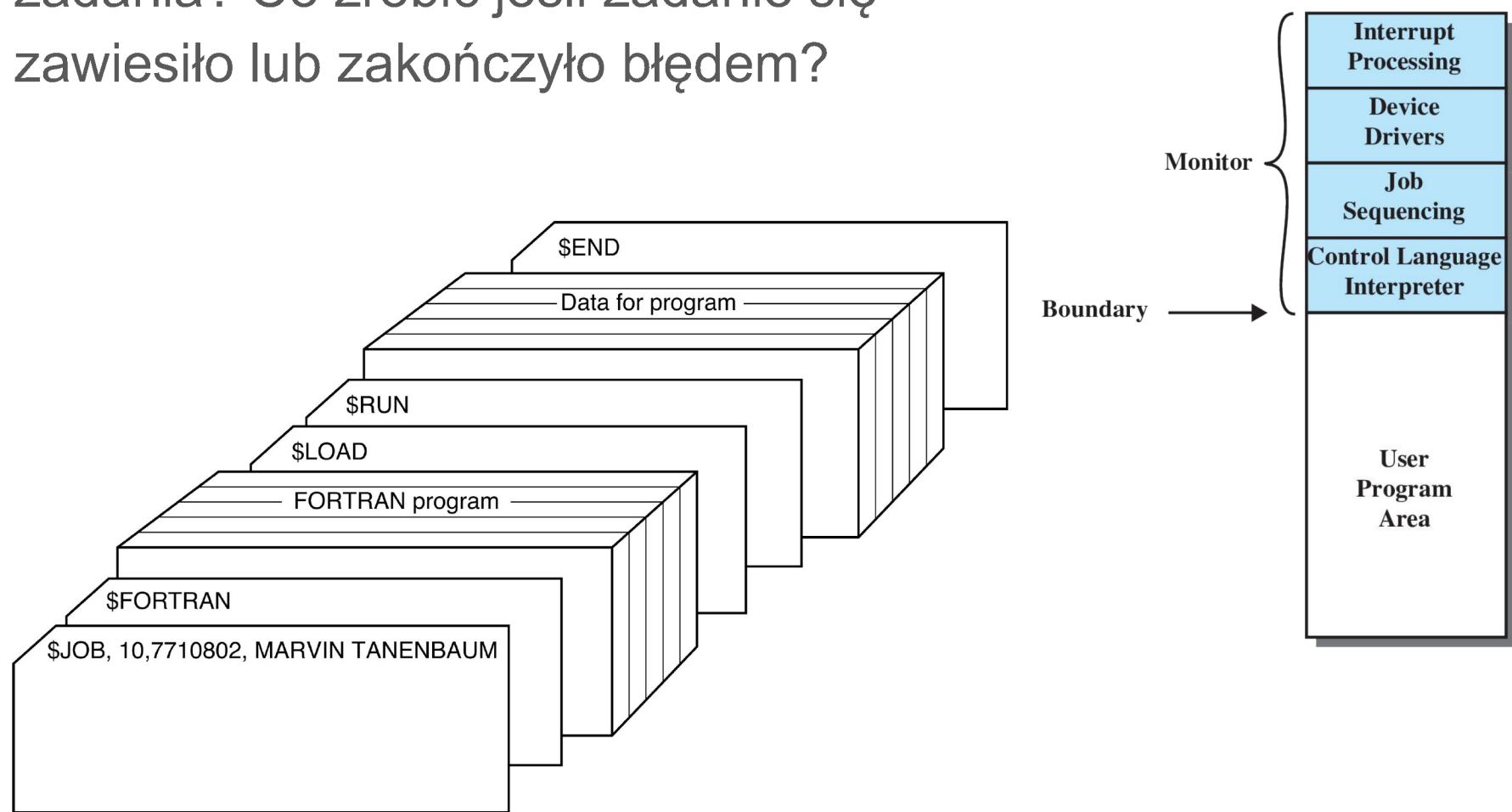

Systemy wsadowe: lata '50 (1)

Jak bezpiecznie i wygodnie uruchamiać zadania? Co zrobić jeśli zadanie się zawiesiło lub zakończyło błędem?

Stack of 62,500 punched cards 5 MB worth, holding the control program
for the giant SAGE military computer network. 1955

Systemy wsadowe: lata '50 (2)

Wymagane wsparcie sprzętowe do realizacji bezpiecznego systemu wsadowego:

- ochrona pamięci monitora
- czasomierz
- przerwania
- tryby pracy procesora
- instrukcje uprzywilejowane
- wywołania systemowe

Wieloprogramowość

Do systemu wchodzą zadania ograniczone procesorem lub wejściem-wyjściem. Jak zwiększyć stopień wykorzystania?

Zamrozić zadania, które nie mogą uzyskać dostępu do danego zasobu! Uruchomić te, które mogą postępować z obliczeniami.

Potrzebne bardziej złożone zarządzanie pamięcią. Wiele programów w pamięci na raz. Wymiana do pamięci zewnętrznej.

Lepiej, ale nadal brak interakcji z maszyną.

Systemy z dzieleniem czasu: minikomputery lat '60

Brak interakcji uniemożliwiał iteracyjne rozwiązywanie problemów. Co gdyby dodać dalekopis (ang. *teletype*)?

Dzielimy czas procesora na kwanty. Przełączamy zadania wystarczająco szybko, żeby użytkownik się nie zorientował.

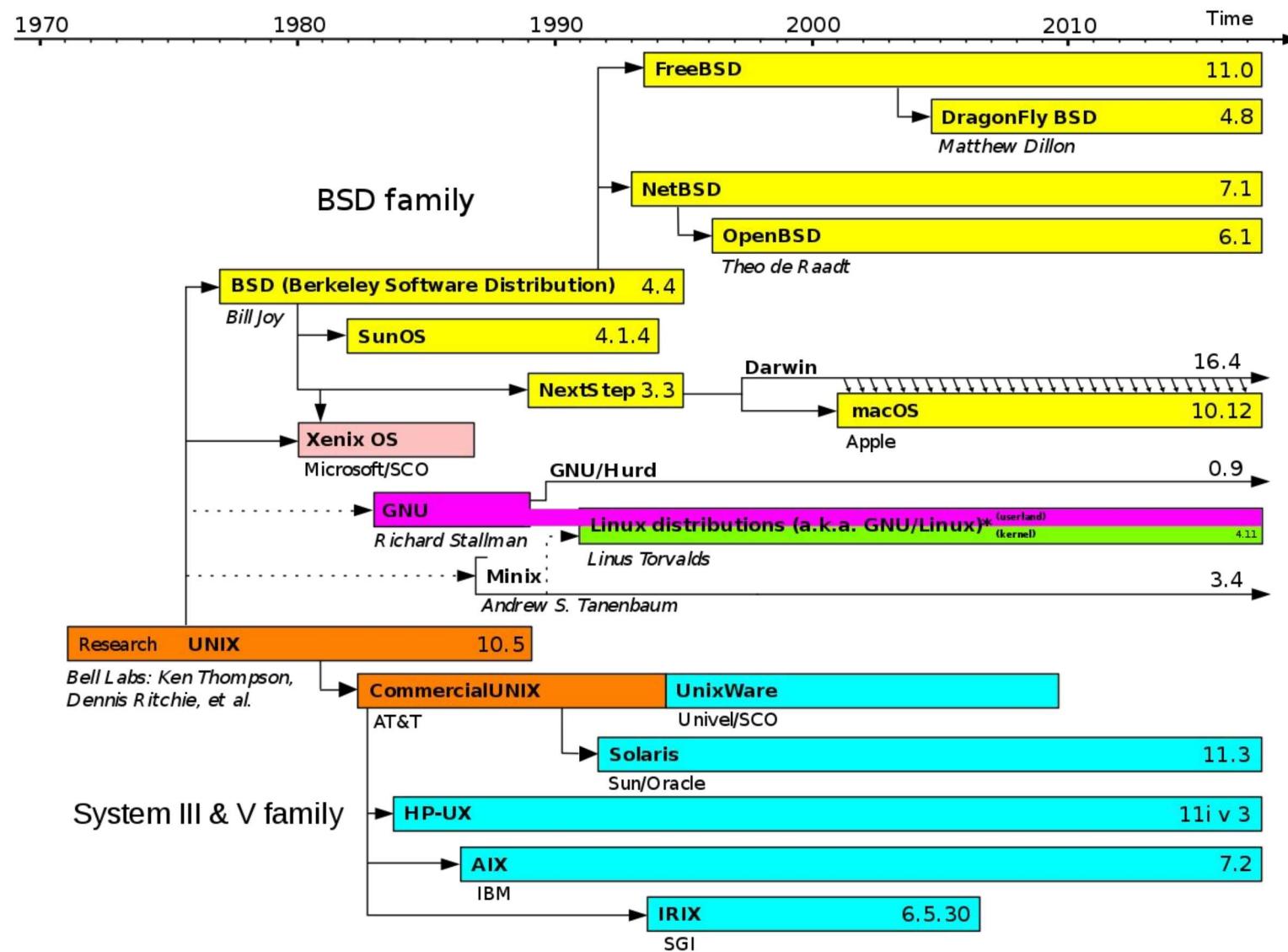
Nowe techniki:

- buforowanie wejścia-wyjścia (edycja linii)
- planista krótkoterminowy
- wywłaszczenie zadań
- stronicowanie

PDP-11/40: na takim komputerze powstał UNIX

Początek ery uniksowej '70

Filozofia uniksowa

Unix powstawał w kulturze hakerów (Bell Labs) na początku '70.

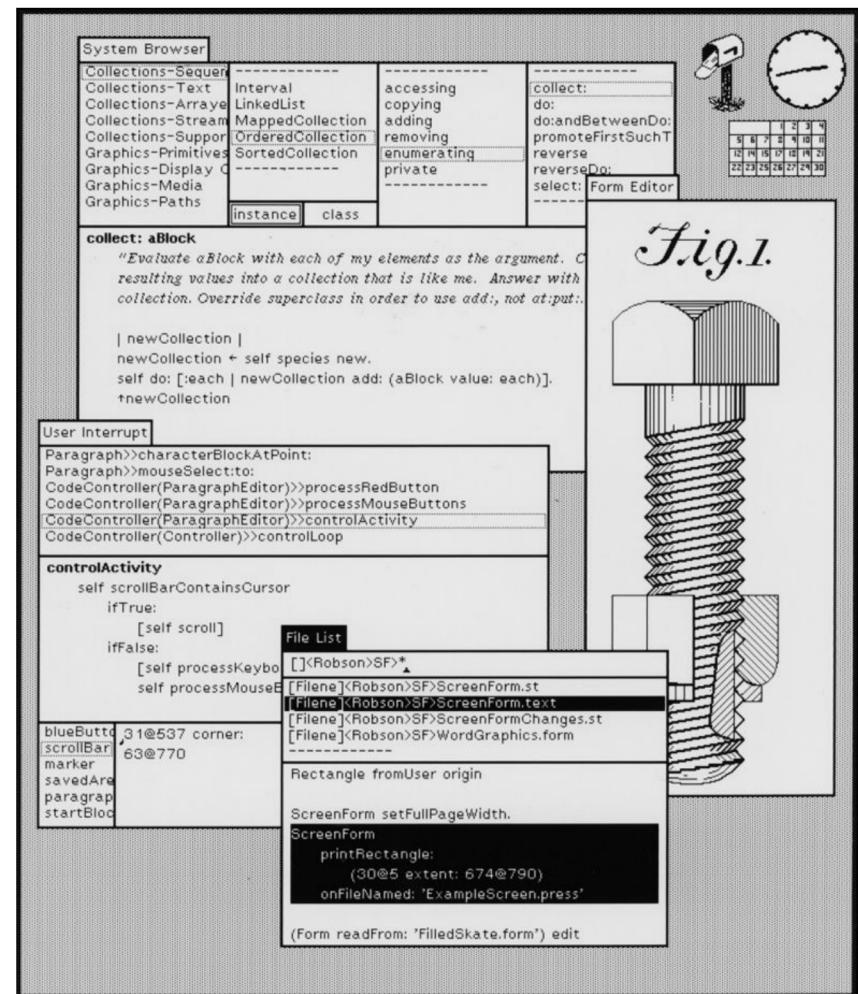
- Small is beautiful.
- Make each program do one thing well.
- Build a prototype as soon as possible.
- Choose portability over efficiency.
- Store data in flat text files.
- Use software leverage to your advantage.
- Use shell scripts to increase leverage and portability.
- Avoid captive user interfaces.
- Make every program a filter.

– *The UNIX Philosophy, Mike Gancarz*

The Mother of All Demos – 9 grudzień 1968

Xerox Alto: prekursor systemów okienkowych '73

Pierwszy pakiet w Internecie (październik 1969)

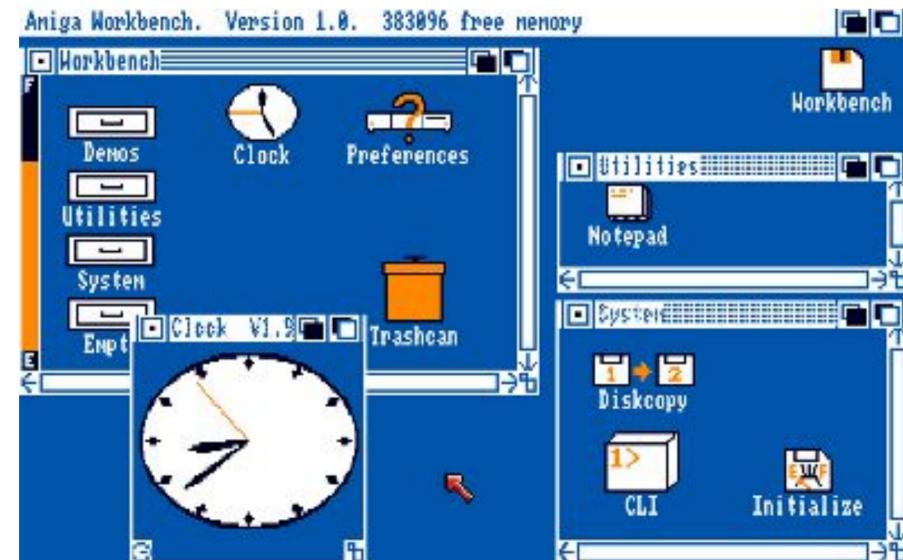
Lo and Behold, Reveries of the Connected World (Werner Herzog, 2016)

Era mikrokomputerów – '77 do dziś

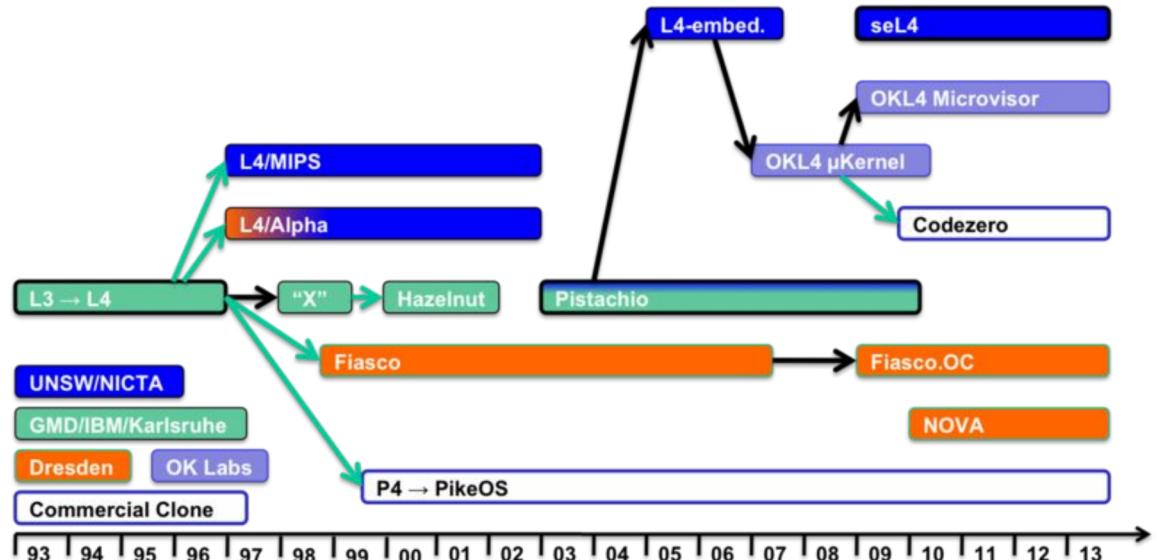
Systemy operacyjne dla mikrokomputerów

- CP/M → DOS → [FreeDOS](#)
- MS DOS → Win 1.x – 3.x → [Win 9x](#)
- PC DOS → OS/2 → [eComStation](#)
- RiscOS (Acorn Archimedes)
- [MacOS](#) (do wersji 9)
- VMS → [Windows NT](#)
- AmigaOS → [AROS](#)
- Atari TOS → [FreeMiNT](#)
- BeOS → [Haiku](#)

Inne ważne systemy operacyjne

- Plan9 → Inferno
- rodzina mikrojąder L4
- Minix
- Cisco IOS
- VxWorks

Typy systemów operacyjnych

Mogą znaczco różnić się udostępnionymi abstrakcjami i wymaganym wsparciem sprzętowym:

- serwerowe
- dla komputerów osobistych
- czasu rzeczywistego
- wbudowane
- rozproszone
- sieciowe
- monitory maszyn wirtualnych

Pytania?